

ARTICLE

Si Jaime Bulatao at ang kanyang natatanging Pamimilosopiya

Mary Sarah L. Angoluan

Received: 02/20/2023; **Accepted:** 02/14/2024; **Published:** 11/25/2024

Abstrak: Si Jaime Bulatao ay isang Pilipinong iskolar na bantog sa larangan ng sikolohiya at kilala bilang isa sa mga tagapagtaguyod ng Sikolohiyang Pilipino. Bukod sa kanyang ambag sa akademya, mahalaga rin ang kanyang mga ideya sa pagbibigay-diin sa ugnayan ng sikolohiya at pilosopiyang nakaugat sa kulturang Pilipino. Sa layuning masuri ang malalim na kaisipan ni Bulatao, gagamitin ng papel na ito ang labindalawang diskurso ng Pilosopiyang Filipino na ipinanukala ni Demeterio bilang isang analitikal na balangkas. Ang mga diskursong ito ay magiging gabay sa pagsusuri ng mga napiling obra ni Bulatao upang mapalutang ang namumukod-tanging pilosopiya na matatagpuan sa kanyang mga akda.

Dahil ang pamimilosopiya ay laging nakaugnay sa konteksto ng kasaysayan, kultura, at personal na karanasan, bibigyang-pansin din sa pag-aaral na ito ang talambuhay ni Bulatao. Sa pamamagitan ng pagbalik sa mga mahahalagang yugto ng kanyang buhay—mula sa kanyang edukasyon at bokasyon bilang isang pari, hanggang sa kanyang kontribusyon sa larangan ng akademya—mas malilinaw ang mga ugat ng kanyang mga ideya at ang kahalagahan nito sa kontekstong Pilipino. Layunin ng papel na ipakita kung paanong ang kanyang mga gawaing akademiko at pilosopikal ay nagiging tulay para sa mas malalim na pag-unawa sa ugnayan ng sikolohiya, pilosopiya, at kulturang Pilipino.

Susing Salita: *Filipino Philosophy, Demeterio, Bulatao, split-level, psychology*

Abstract: Jaime Bulatao is a Filipino scholar renowned in the field of psychology and recognized as one of the pioneers of Filipino Psychology (Sikolohiyang Pilipino). Beyond his contributions to academia, his ideas are significant for emphasizing the connection between psychology and philosophy rooted in Filipino culture. To explore Bulatao's profound thought, this paper will utilize the twelve discourses of Filipino Philosophy proposed by Demeterio as an analytical framework. These discourses will serve as a guide in analyzing selected works of Bulatao to highlight the distinct philosophy present in his writings.

Since philosophy is always linked to the context of history, culture, and personal experience, this study will also give attention to Bulatao's biography. By revisiting key stages of his life—from his education and vocation as a priest to his contributions to academia—the roots of his ideas and their importance in the Filipino context will become clearer. The paper aims to demonstrate how his academic and philosophical endeavors serve as a bridge for a deeper understanding of the relationship between psychology, philosophy, and Filipino culture.

Keywords: *Filipino Philosophy, Demeterio, Bulatao, split-level, psychology*

Panimula

Ang mithiin ng papel na ito ay ipakita ang pagkakaugnayan ng mga aklat ni Fr. Jaime C. Bulatao, S.J., at tuklasin ang mga prinsipyong pinanghahawakan niya bilang kanyang pilosopiya o pangunahing prinsipyo sa pagsusulat ng mga aklat na ito. Ang mga aklat na ginamit ng mananaliksik para sa pagsusuri ay ang mga sumusunod:

- *The Self and the Group: Theory and Techniques of Self-Discovery Groups* (1967)
- *Consciousness Mapping: Exploring Your Relationship Through Star Matrix* (2010)
- *Split-Level Christianity: Renewal of Pilipino Values* (1967)
- *Hypnosis and Hypnotherapy* (2000)

- *The Technique of Group Discussion* (1964)
- *Manileno's Mainsprings* (1973)

Upang maipaliwanag nang maayos ang layunin ng mananaliksik, hahatiin ang papel sa mga sumusunod na bahagi: Una, *Fr. Bulatao bilang Isang Pilosopo*, na tatalakay sa dahilan ng pagpili sa kanyang mga akda at ang kahalagahan ng kanyang pilosopiya; Pangalawa, *Talambuhay ni Fr. Bulatao*, na maglalahad ng mahahalagang detalye ng kanyang buhay upang maipakita ang pinagmulan ng kanyang mga ideya at kontribusyon; Ikatlo, *Praksiyolohiyal na Katauhan ni Bulatao*, na susuri sa mga karanasan at pangyayaring nakaimpluwensya sa kanyang pilosopikal na pananaw; Ikaapat, *Konsepto ng Sarili*, na tatalakay sa kanyang pag-unawa sa sarili at kung paano ito naipakita sa kanyang mga aklat. Susundan ito ng ikalimang bahagi, *Prosesong Paikid*, ika-anim, *Consciousness Mapping*, ika-pito, *Split-level Phenomenon*, ika-walo, *Diyanamiko ng Split-level Christianity*, at ika-siyam, *Pagbabago sa Edukasyon*, na magpapalalim sa pagtalakay ng kanyang mga pangunahing konsepto, at ang ikasampung bahagi, *Konklusyon*, na magbuod ng mga natuklasan at kahalagahan ng pag-aaral. Sa bawat bahagi, magsisilbing gabay ang mga pilosopikal at sikolohikal na konsepto ni Fr. Bulatao upang maipakita ang kanyang mahalagang kontribusyon sa Sikolohiyang Pilipino at pilosopiya.

Mga Diskurso ng Pilosopiyang Pilipino

Maaaring marami ang magtaka kung bakit ko isinasalang-alang si Fr. Jaime Bulatao bilang isang pilosopo. Sa bahaging ito, nais kong isama ang pananaw ni Dr. Feorillo Demeterio mula sa kanyang akda *Assessing the Developmental Potentials of Some Twelve Discourses of Filipino Philosophy* (2014, 191), kung saan itinuturing niyang isang pilosopo si Fr. Bulatao. Ayon kay Demeterio, may labing-dalawang diskurso na maaaring magsilbing pinagmulan ng pilosopiyang Pilipino.

Sa unang diskurso, *Filipino Philosophy as the Exposition of Foreign Systems*, nakatuon ito sa mga akda nina Quito, Abulad, Gripaldo, at Go, kung saan tinalakay ang 46% ng mga publikasyong Pilipino na naglalahad ng mga dayuhang sistema ng pilosopiya. Itinuturing itong pinaka-karaniwan at malamang ay pinakaunang uri ng pamimilosopiya sa bansa, kung saan tanging paglalahad ng mga ideya ng mga banyagang pilosopo ang nilalaman ng mga akda. Sa ikalawang diskurso, *Filipino Philosophy as the Application of Logical Analysis*, ayon kay Demeterio, ang diskursong ito ay nagsimula kay Ricardo Pascual sa Universidad ng Manila dahil siya ay naging estudyante ni Bertrand Russell. Tanging 8% lamang ng mga iskolar ang sumusunod sa diskursong ito.

Ang ikatlong diskurso, *Filipino Philosophy as the Application of Phenomenology and Hermeneutics*, ay isang pagsasama ng mga metodo ng phenomenology at hermeneutics, kung saan kilala sina Mary John Mananzan ng Saint Scholastica's College, Florentino Hernando ng Ateneo de Manila University, at Rainer Ibana ng ADMU sa paggamit ng mga metodolohiyang ito. Ang 12% ng mga Pilipinong iskolar ay naglathala ng ganitong uri ng pamimilosopiya.

Ang ikaapat na diskurso, *Filipino Philosophy as the Appropriation of Foreign Theories*, ay inilathala nina Timbreza, Quito, Abulad, at Gripaldo. Ayon kay Gripaldo, ang mga ideya mula sa Kanluran at Silangan ay maaaring iangkop at baguhin upang magkasya sa lokal na kalagayan, at nagbukas ng pinto sa Filipino East-West comparative philosophy. Ang diskursong ito ay sumasaklaw sa 85% ng mga lathala ng Pilipinong pilosopo.

Sa ikalimang diskurso, *Filipino Philosophy as Revisionist Writing*, ipinagpapalagay na dapat lumikha ng sarili nating pilosopiya sa bansa, isang bagong landas na tinatahak upang mas mapalalim at mapalawak ang ating kasalukuyang kaalaman sa pilosopiya.

Ang ikaanim na diskurso, *Filipino Philosophy as Academic Critical Analysis*, ay nakatuon sa pagsusuri ng mga istruktura ng politika at ekonomiya ng Pilipinas, na nag-ugat mula sa mga ideya nina Karl Marx, Vladimir Lenin, at Mao Zedong. Ang diskursong ito ay nagbigay tuwa sa 85% ng mga Pilipinong pilosopo, tulad nina Agustin Martin Rodriguez, Mananzan, at Vitaliano Gorospe.

Ang ikapito naman, *Filipino Philosophy as the Interpretation of the Filipino Worldview*, ay nagsasagot sa mga tanong ukol sa kung sino ang Pilipino at ano ang pananaw nila sa mundo. Bagamat hindi ito kasing-lawak ng ibang diskurso, may 27% ng mga lathala mula rito, at sina

Francisco Demeterio at Leonardo Mercado ang mga kilalang pilosopo sa larangang ito.

Sa ikawalong diskurso, *Filipino Philosophy as Research on Filipino Ethics and Values*, ang diskursong ito ay tinalakay ni Mabaquiao, na nagbigay-diin sa masusing pag-unawa ng Filipino worldview at mga birtud at etikang Pilipino. Ang 42% ng mga lathala ay nagmula rito.

Ang ika-siyam na diskurso, *Filipino Philosophy as the Appropriation of Folk Spirit*, ay nagbibigay-pansin sa epistemolohikal na kahalagahan ng pag-aaral sa Filipino worldview. Tanging 4% lamang ng mga lathala ay tumutok sa diskursong ito, na isinagawa nina Dionisio Miranda at iba pa.

Sa ika-sampung diskurso, *Filipino Philosophy as the Study on the Presuppositions and Implications of the Filipino Worldview*, hindi maraming pilosopo ang nagsagawa ng ganitong uri ng pagsusuri, kaya't wala masyadong lathala sa larangang ito.

Ang ika-labing isang diskurso, *Filipino Philosophy as the Study of the Filipino Philosophical Luminaries*, ay nakatuon sa pag-aaral ng mga kilalang Pilipinong pilosopo at kanilang mga ideya, na nagsilbing gabay sa pagbuo ng isang natatanging pilosopiyang Pilipino.

Sa huling diskurso, *Filipino Philosophy in the Filipino Language*, tinalakay ni Mabaquiao ang kahalagahan ng wika sa pagpapalaganap ng kamalayang Pilipino, na nagsusulong ng isang mas malalim na pag-unawa sa kultura at tradisyon ng bansa.

Kung titingnan ang mga akda ni Leslie Liwanag, tulad ng *Ang Pilosopiya ni Sr. Mary John Mananzan, OSB* (2015) at *Ang Pilosopiya ni Emerita S. Quito* (2016), makikita na batay sa diskursong ito ang kanyang pagsusuri sa pilosopiya ng mga nabanggit na pilosopo, na nagpapakita ng akmang aplikasyon ng mga diskurso ni Demeterio sa kanilang mga ideya.

Ayon kay Demeterio, si Fr. Jaime Bulatao ay kabilang sa mga pilosopong nag-aambag sa tatlong diskurso ng pilosopiyang Pilipino: *Filipino Philosophy as Research on Filipino Ethics and Values*, *Filipino Philosophy as Interpretation of the Filipino Worldview*, at *Filipino Philosophy as Academic Critical Analysis*. Bagamat nakatuon sa sikolohiya, ang mga akda ni Fr. Bulatao ay may pilosopikal na halaga at tumatalakay sa mga isyung kultural at panlipunan ng Pilipinas, na may malalim na ugnayan sa pilosopiyang Pilipino.

Ang mga akda ni Fr. Bulatao tulad ng *Inculturation, Faith and Christian Life* (1976-1978), *When Roman Theology Meets an Animistic Culture* (n.d.), *A Social-Psychological View of the Philippine Church* (1965), at iba pa, ay napabilang sa mga diskursong ito. Sa ganitong paraan, makikita natin ang kanyang kontribusyon sa mas malalim na pag-unawa ng ating kultura at panlipunan, na siyang nagbigay tuwa sa pilosopiyang Pilipino.

Kasaysayang Buhay ni Fr. Jaime C. Bulatao, S.J.

Si Father Jaime C. Bulatao ay ipinanganak noong ika-22 ng Setyembre, 1922 sa Paco, Manila, sa isang pamilya ng mga guro. Ang kanyang ama, si Dr. Emilio Bulatao, ay isang propesor sa Physiology Department sa Unibersidad ng Pilipinas College of Medicine, habang ang kanyang ina, si Encarnacion Ungson, ay isang guro sa pampublikong paaralan. Lumaki si Fr. Bulatao sa isang pamilyang may malalim na kaugnayan sa pananaliksik, dahil ang kanyang ama ay isang kilalang mananaliksik (Montiel, 295).

Nag-aral si Jaime sa St. Theresa's College sa San Marcelino, Manila, noong siya'y 9 taong gulang. Ayon sa kanya, noong panahong iyon, wala pang priskul sa Ateneo, kaya't karamihan ng mga batang nag-aaral noon ay nagsimula sa St. Theresa's College. Dito siya nag-aral hanggang ika-4 na baitang (Nebres, 314). Dahil nais ng kanyang mga magulang na mag-aral siya sa La Salle, kung saan nag-aaral ang kanyang nakatatandang kapatid, pinili ni Fr. Bulatao na magpatuloy sa Ateneo. Ang pagbabago ng kanyang magulang na mag-aral siya sa Ateneo ay dulot ng kanilang pagkakakilala kay Fr. John Hurley, na naging isa sa mga pangunahing impluwensya kay Fr. Bulatao na maging isang Jesuit priest (315). Sa ilalim ni Fr. Hurley, napakilala sa kanya ang Ignatian Spirituality, isang pananaw na nagtuturo na ang Panginoon ay laging kasama sa bawat hakbang ng ating buhay, na may layuning magtaguyod ng magandang buhay sa pagtulong sa kapwa (Loyola Press).

Sa Ateneo, itinaguyod ni Fr. Bulatao ang malayang pag-aaral at pinahalagahan ang male spirituality, isang sistema ng edukasyon na nagbigay sa kanila ng kalayaan na mag-aral nang

mag-isa, pati na rin ang hindi pagsusuot ng uniporme (Nebres, 317). Ang guro niyang si Juan Javier ang nagpakilala sa kanya ng mga tula tulad ng "The Deathbed of Benedict Arnold," mula sa kung saan nakuha ni Fr. Bulatao ang pariralang "give me liberty or give me death." Sa kanyang klase, naging kaklase ni Fr. Bulatao sina Ramon Cabrera at Horacio Consing, na parehong naging martir (319).

Si Fr. Bulatao ay nagtapos bilang Valedictorian ng kanyang high school sa Ateneo de Manila at naging Jesuit Novitiate sa Novaliches sa edad na 16. Nag-aral siya ng teolohiya sa Woodstock College sa New York (Montiel, 295) at na-ordain bilang pari noong Hunyo 22, 1932. Kumuha siya ng Master's degree sa Experimental Psychology at Doctorate degree sa Clinical Psychology mula sa Fordham University (Montiel, 297), at nakapagtapos din siya ng Pilosopiya (Nebres, 329).

Noong 1960, bumalik si Fr. Bulatao sa Pilipinas at itinalaga bilang Tagapangulo ng Central Guidance Office ng Adamson University. Isa rin siya sa nagtatag ng Department of Psychology sa Ateneo at ng Psychological Association of the Philippines noong 1962. Kabilang sa mga co-founder niya ang mga kinikilalang personalidad mula sa Unibersidad ng Pilipinas, Far Eastern University, at Philippine Women's University (Ateneo de Manila University).

Malaki ang naging ambag ni Fr. Bulatao sa Sikolohiya sa Pilipinas. Sa mga internasyonal na pakikipanayam, nakipag-ugnayan siya sa mga propesor mula sa Stanford University noong 1967, University of Hawaii noong 1969, Xiamen University noong 1987, Tien Educational Center noong 1989, at Taiwan's Fujen Catholic University noong 1997. Dahil dito, lumawak ang kanyang interes sa mga banyagang wika tulad ng Pranses, na naging kapakipakinabang sa kanyang mga estudyanteng tulad ni Susan Cellano noong panahon ng Marcos (Montiel, 297).

Si Fr. Bulatao ang nagpakilala ng group dynamics sa Pilipinas at sumulat ng aklat na *The Techniques of Group Discussion* noong 1965. Isa rin siya sa mga nagtaguyod ng kahalagahan ng pag-aaral ng Pilipino psyche, at pinag-aralan ang kulturang Pilipino at mga phenomena ng espirituwalidad at kamalayan ng mga Pilipino. Ang mga pagsisiyasat na ito ay nagbunsod sa paglalathala ng kanyang aklat na *Phenomena and Their Interpretation: Landmark Essays 1957-1989* noong 1992. Bilang isang klinikal na sikologo, nagsagawa siya ng mga eksperimento at naghanap ng mga karapat-dapat na terapwika para sa mga Pilipino, na pinagsasama ang kaalaman mula sa Kanluran at ang kanyang mga lokal na karanasan. Gumamit din siya ng hypnosis upang tuklasin ang mga paranormal na karanasan at nag-aral ng altered states of consciousness, na nagbunsod sa kanyang aklat na *Hypnosis and Hypnotherapy*. Pagtungong ng siglo, pinagtuunan ni Fr. Bulatao ang paggamit ng mga numerikal na pamamaraan upang mapadali ang pagkilala sa sarili, na nagbunsod sa kanyang aklat na *Consciousness Mapping: Exploring Your Relationship Through Star Matrix*.

Bagaman nakatanggap si Fr. Bulatao ng maraming parangal dahil sa kanyang mga kontribusyon sa Sikolohiya, nanatili siyang mapagkumbaba at itinuturing ang kanyang pinakatagumpay sa larangan ng pagtuturo (Ateneo de Manila University). Isang malungkot na balita ang bumagsak sa mga mag-aaral ng Ateneo at sa mga tagasuporta ni Dr. Jaime C. Bulatao nang pumanaw siya noong Pebrero 10, 2015 sa edad na 92. Siya ay inilibing sa Jesuit's Sacred Heart Novitiate Cemetery sa Novaliches (Doyo, 2015).

Praksiyolohikal na Katauhan ni Fr. Bulatao

Tatlong pangunahing prinsipyo ang pinanghahawakan ni Fr. Bulatao na may malalim na epekto sa kanyang praktisyolohikal na pananaw: ang mga pariralang "go beyond borders," "just do it," at "transcend" (Montiel, 297).

Bilang isang taong lumaki sa isang tradisyong malaya at bukas sa mga bagong ideya, makikita sa mga akda ni Fr. Bulatao ang kanyang pananaw na "go beyond borders." Sa mga akdang ito, pilit niyang inaalang ang mga tradisyonal na kombensiyon ng pagiging Katoliko at ang mga nakagawiang kahalagahan ng pagiging Pilipino (298). Halimbawa, sa kanyang mga akda tulad ng *Split-Level Christianity* (1966), *Four Readings on Philippine Values* (1979), at *Inculturation, Faith and Christian Life* (1978), makikita ang kanyang pagsusuri at paglalantad ng

mga limitasyon sa mga tradisyunal na paniniwala. Ipinakita rin ni Fr. Bulatao ang kanyang malalim na paggalang sa mga faith healers at hinihikayat niya ang kanyang mga estudyante na makiisa sa mga pamilya na dumaranas ng poltergeist at mga pagkukulam. Isa pa, naging tagasuporta rin siya ng paggamit ng kontraseptibo at binigyan ng diin ang personal na kahalagahan ng sariling desisyon, na taliwas sa tradisyunal na pananaw ng Katolisismo (297). Malaki rin ang impluwensiya ng kanyang amang si Emilio Bulatao sa kanyang intelektwal na pag-unlad. Si Emilio ang nagpakilala kay Fr. Bulatao sa hypnosis bago pa man siya pumasok sa larangan ng sikolohiya. Gayundin, ang mga aklat tulad ng mga isinulat nina Blair at Robertson, pati na rin ang mga historikal na aklat, ang nagbigay sa kanya ng masusing pag-aaral sa sapi at hypnosis (334).

Bilang isang klinikal na sikolohista, ang pangunahing layunin ni Fr. Bulatao ay magbigay ng tamang at angkop na paggamot para sa mga Pilipino. Itinataguyod niya ang kahalagahan ng malalim na pag-unawa sa Pilipino psyche at ang paggalugad sa mga aspeto ng kultura, mga pagpapahalaga, at mga kababalaghan ng espirituwalidad at diwa ng mga Pilipino. Ipinakita ito sa kanyang aklat na *Phenomena and Their Interpretation: Landmark Essays 1957–1989* (1992) (Psychreg).

Dahil sa kanyang malawak na interes na hindi limitado sa mga tradisyonal na konvensiyon, nagkaroon si Fr. Bulatao ng malalim na pag-aaral sa mga hindi karaniwang phenomena na itinuturing ng agham bilang hindi intelektwal at ng simbahan bilang hindi kaayon ng doktrina. Isa siya sa mga unang nag-aral sa mga esoteric fields ng cognitive psychology at transpersonal psychology (Doyo).

Konsepto ng Sarili ni Fr. Bulatao

Si Fr. Bulatao ay kilala sa mga akdang nakatuon sa konsepto ng sarili, tulad ng *Conscious Mapping: Exploring Your Relationship Through the Star Matrix* (2010), *Split-Level Christianity: Christian Renewal of Filipino Values* (1966), *Hypnosis and Hypnotherapy* (2000), *The Self and the Group: Theory and Techniques of Self-Discovery Groups* (1967), *The Manileno's Mainsprings* na bahagi ng *Four Readings on Philippine Values* nina Frank Lynch at Alfonso de Guzman (1973), *The Direction of Aggression in Clinically Depressed Women* (1949), at *The Technique of Group Discussion* (1964).

Pinakamahalagang tema ng mga akda ni Fr. Bulatao ang konsepto ng sarili bilang instrumento para sa pagtulong sa komunidad. Sa kanyang mga akda, makikita ang mga temang "pagkilala sa sarili," "pangangalaga sa sarili," at "pagtulong ng sarili sa komunidad na kanyang kinabibilangan."

Sa akda niyang *The Self and the Group: Theory and Techniques of Self-Discovery Groups* (1967), isinulat niya ito kasama si Gg. Eugene Moran, S.J. upang mapabuti ang sarili sa pamamagitan ng pakikisalamuha sa mga grupo. Ang layunin ng akdang ito ay magbigay gabay sa mga indibidwal sa kanilang pag-unawa sa sarili, at sa mga sumunod na taon, masusumpungan ang konsepto ng sarili na paulit-ulit na itinatampok ni Fr. Bulatao sa kanyang mga pagsasaliksik. Ayon sa mga manunulat, ang pag-unlad ng tao ay nakatali sa dalawa: una, sa indibidwal, at pangalawa, sa grupo o komunidad. Sinasabi nilang, "Walang tao ang sumisibol sa pamamagitan ng sarili lamang," at walang lipon ng tao ang magiging matagumpay maliban kung ang bawat miyembro ay magtataglay ng mga katangian na magtutulungan sa pag-unlad ng buong grupo. Ibinabatay sa ganitong pananaw ang ideya na walang bansa ang uunlad kung ang bawat mamamayan nito ay hindi rin magkakaroon ng indibidwal na pag-unlad. Sa ganitong konteksto, nakatali ang kalagayan ng bawat isa sa kolektibong kabutihan (Bulatao and Moran, 1). Sinasabi ng mga manunulat na isang katangian ng isang hindi pa ganap na mamamayan ang pagiging pasibo o kawalan ng pakikialam, hindi lamang sa pagtutulungan para sa pag-unlad ng grupo, kundi pati na rin sa pagkakaroon ng emosyonal na koneksyon sa grupong kinabibilangan. Ang mga ganitong indibidwal ay madalas hindi tumutok sa mga pambansang isyu at nagiging bulag sa mga kahinaan ng tradisyon. Ang mga hindi nakikialam ay hindi nakakaranas ng tunay na pag-unlad, dahil hindi nila kayang magkaroon ng sariling pananaw na makikinabang ang

buong komunidad.

Ayon pa sa kanila, ang isang “immature citizen” ay madalas naninisi sa mga external na salik tulad ng kahirapan, politika, o masamang kapalaran. Kung ang mga mamamayan ay walang malasakit o hindi aktibong nakikibahagi sa mga isyung pambansa, mahihirapan ang isang bansa na magtagumpay. Kaya’t ang mga mag-aaral at kabataan ay kailangang matutong suriin at pagnilayan ang mga nakuha nilang paniniwala upang matutunan nilang tuklasin ang kanilang sariling mga kakayahan (1).

Tulad ng kanilang sinabi: "One can enumerate several specific ends that may be laid down for Philippine education today, like fostering patriotism, national discipline, etc. But the specific end of which we have the most fundamental and comprehensive need is that of self-discovery, self-knowledge, self-understanding, and self-empowerment" (2).

Upang tunay na umunlad, kinakailangan ng bawat isa na matutunan ang tunay na kahulugan ng kanilang identidad, magtaglay ng social consciousness, at makamit ang self-actualization at isang well-functioning personality. Sa ganitong proseso, ang kaalaman sa sarili at ang sariling pag-unawa ay mga susi sa personal na pag-unlad (2).

Kung tutuusin, ang pagtutok sa sariling pag-unawa ay hindi lamang upang magtagumpay sa buhay, kundi upang matutunan ang pagkakaroon ng tamang desisyon para sa hinaharap. Ang mga mag-aaral na hindi nakararanas ng tunay na self-discovery ay maaaring magmukhang sumusunod lamang sa mga pamantayan, ngunit hindi nila tunay na nauunawaan ang kanilang lugar sa lipunan. Ang simpleng pagsunod sa mga panuntunan ay hindi nagbubunga ng pag-unlad ng sarili.

Ayon kay Fr. Bulatao at Gg. Moran, ang konsepto ng sarili ay mas malawak kaysa sa ego. Maaaring may mga bagay tayong ginagawa na hindi natin batid, ngunit may mga bagay na malinaw sa atin hinggil sa ating pagkatao, tulad ng ating pagtingin sa ating sarili bilang isang estudyante o miyembro ng isang komunidad. Ang "self-image" ay nakaugnay sa ating mga karanasan at ang pag-unawa natin sa ating sarili.

Ang sarili ay may mahalagang papel sa ating mga desisyon at sa kung paano natin ipinapakita ang ating pagkatao sa iba. Ang ating imahen sa sarili ay sumasalamin sa kung paano natin nakikita ang ating papel sa grupo. Para kay Fr. Bulatao, ang imahen ng sarili ay nabubuo sa pamamagitan ng ating mga karanasan—kung tayo ay minamahal, tinatanggap, o dinadomina ng ibang tao. Ang bawat karanasang ito ay humuhubog sa ating imahen at nagiging sanhi ng ating pagiging sensitibo sa mga damdamin tulad ng pagmamahal o galit.

Ang pagtuklas sa sarili ay isang alternatibong paraan ng pamumuhay. Maraming tao ang nalulugmok sa paulit-ulit na gawain na hindi nakakatulong sa kanilang pag-unlad. Ang pagtuklas sa sarili ay isang proseso ng pag-alam at pagpapalawak ng ating mga kakayahan, na hindi nakatali sa mga nakaraang karanasan. Kapag natutunan ng isang tao na tuklasin ang kanyang sariling potensyal, magbubukas ito ng daan patungo sa pagbabago at personal na pag-unlad.

Ayon kay Fr. Bulatao at Gg. Moran, ang pag-unlad ng indibidwal ay nauugnay sa kanyang mga karanasan at pakikisalamuha sa grupo. Ang interpersonal na relasyon ay isang mahalagang salik sa paghubog ng sarili, dahil ito ay nag-uudyok sa indibidwal na magbago at tumugon sa mga pangangailangan ng komunidad. Ang grupo ay isang katalista para sa personal na pagbabago, na nagsisilbing puwersa upang ang bawat isa ay magtagumpay sa kanilang sariling pag-unlad.

Ang Prosesong Paikid

Nagsisimula ang paikid na proseso sa pagharap sa sarili, o self-confrontation. Ito ay parang pagtingin sa salamin na maaaring magdulot ng pagkabahala. Sa madaling salita, ang pagharap sa sarili ay ang pagpapahayag ng mga saloobin nang tapat at walang takot—“the truth, the whole truth, and nothing but the truth,” ayon kay Fr. Bulatao at Gg. Moran. Nangangahulugan ito ng pagiging tapat sa nararamdaman, at hindi nakakatulong ang pagsunod sa mga panuntunan ng komunidad, kundi ang pagiging bukas sa grupo tungkol sa tunay na nararamdaman.

Pagkatapos ng pagharap sa sarili, nagkakaroon ng pansariling batid o self-awareness. Ang pansariling batid ay iba sa kamalayang pansarili, o self-consciousness, na nakatutok sa kung paano nakikita ng iba ang sarili. Ang pansariling batid ay ang kamalayan ng pagkakaiba ng sarili

sa iba, isang proseso ng pag-unawa sa sariling karanasan at katangian. Ito ay nangyayari sa loob ng grupo, kung saan natututo ang indibidwal na tanggapin ang iba't ibang pananaw, kahit na hindi ito laging tumutugma sa kanya.

Mula sa pagtanggap ng pagkakaiba, nagsisimula ang indibidwal na tanggapin ang sarili. Ang pagtanggap sa sarili ay hindi lamang ang pagkilala sa sariling kaibahan kundi ang pagiging bukas at positibo sa ideya na hindi lahat ay sasang-ayon sa iyo. Ayon kay Fr. Bulatao at Gg. Moran, ang pagtanggap sa sarili ay may kinalaman sa pagpapakumbaba sa pagkakaiba ng iba. Tinulungan ng grupo ang indibidwal na matutong tanggapin ang sarili at ang grupo sa kanilang kabuuan.

Mula sa pagtanggap sa sarili, nagiging pamumuhunan sa sarili (self-investment) ang indibidwal. Ito ay nangangahulugang pagpapabuti ng sarili mula sa dati niyang kalagayan patungo sa mas mataas na antas ng pag-unlad. Halimbawa, mula sa pagiging mahiyain, ang indibidwal ay natututo nang makisalamuha sa ibang tao. Ang grupo rin ay may papel sa pamumuhunan sa sarili, sa pamamagitan ng pagbabahagi ng mga ideya at karanasan.

Subalit, may mga takot at kaba ang indibidwal sa proseso ng pamumuhunan sa sarili, tulad ng pag-aalala kung tatanggapin siya ng grupo. Minsan, ito ay magdudulot ng kalituhan at takot na magpumilit magbago, kaya't ang indibidwal ay mag-iingat. Gayunpaman, kung tatanggapin siya ng grupo, magkakaroon siya ng lakas ng loob na magpatuloy sa pamumuhunan sa sarili at mas higit pang umunlad.

Kapag hindi siya tinanggap, maaaring magdulot ito ng resentment o sama ng loob, na nagiging sanhi ng pakiramdam ng pagiging hindi bahagi ng grupo. Subalit, ang pagtanggap ng grupo ay maaari ring magbukas ng pagkakataon para sa personal na pag-unlad—ang paikid na proseso patungo sa kaunlaran. Kung hindi matanggap, maaaring magbunga ito ng paikid na proseso patungo sa pagmamatyag at pagrereserba ng sarili.

Ang pagmamatyag ay isang reaksiyon ng indibidwal sa pagtanggap, kung saan iniwasan niyang muling makisalamuha sa grupo. Ayon kay Fr. Bulatao at Gg. Moran, ito ay isang normal na reaksiyon ng indibidwal sa hindi pagtanggap, at ang mga kasunod na pangyayari ay magreresulta sa withdrawal, o pag-iiwas, kapag hindi na muling bumalik sa proseso ng pag-unlad.

Sa huli, ang paikid na proseso ay isang mahalagang aspeto ng pag-unlad ng indibidwal, hindi lamang sa loob ng isang grupo kundi pati na rin bilang miyembro ng isang bansa. Ayon kay Fr. Bulatao at Gg. Moran, ang isang bansa ay hindi uunlad kung ang bawat mamamayan nito ay hindi rin magtatamo ng personal na pag-unlad sa tulong ng kanilang komunidad.

Consciousness Mapping

Ayon kina Fr. Bulatao at Gng. Maron sa kanilang aklat na *The Self and the Group: Theory and Techniques of Self-Discovery Groups*, binibigyang-diin ang kahalagahan ng pagkilala sa sarili dahil ito ang nagtutulak sa isang indibidwal patungo sa mas malalim na proseso ng pag-unlad. Ang ganitong uri ng pagkilala ay makikita rin sa aklat ni Fr. Bulatao na *Consciousness Mapping: Exploring Your Relationship Through the Star Matrix*, na isinulat kasama si Gng. Gilda Dans-Lopez at nailimbag noong 2010.

Ayon kay Fr. Bulatao, ang consciousness maps ay mga mapa na naglalarawan ng kaugnayan ng isang indibidwal sa iba, lalo na sa mga tao na bahagi ng kanyang nakaraan. Sinabi ni Fr. Bulatao na ang consciousness maps ay nagsimula mula pa sa ating pagkabata, mula sa mga unang karanasan sa pagsuso, at patuloy na nagbabago habang tayo'y lumalaki (Bulatao at Dans-Lopez 4). Ipinapakita ng mga akda ni Fr. Bulatao na ang pagkilala sa sarili ay hindi lamang isang personal na hakbang patungo sa pag-unlad kundi isang mahalagang proseso na tumutulong sa pagtanggap sa mga nakaraang karanasan. Dahil dito, bumuo siya ng isang metodo na gumagamit ng makabagong teknolohiya upang mapadali ang pagkilala sa sarili. Ayon kay Edna Franco sa kanyang paunang salita, ang akdang ito ni Fr. Bulatao ay isang 'magnum opus' na naglalarawan ng kahusayan niya bilang isang klinikal na psychologist at siyentipiko (vii).

Ayon kay Fr. Bulatao, mula pa sa ating pagiging sanggol, nagsisimula nang bumuo ng mga ugnayan ang isang tao, kahit na wala siyang malay sa mga ugnayang ito. Ang mga

karanasang ito mula sa magulang at mga mahal sa buhay ay nagsisilbing batayan ng mga mapa ng isang indibidwal, kung saan nakabatay ang kanyang mga pananaw at pakikisalamuha sa mga tao sa kanyang paligid (4).

Inilalarawan ni Fr. Bulatao ang dalawang uri ng reyalidad: ang obhektibong reyalidad at ang subhektibong reyalidad. Ang obhektibong reyalidad ay ang mga bagay na maaari nating siyasatin, mailarawan, at masukat, habang ang subhektibong reyalidad ay ang ating mga personal na reaksyon, kaisipan, damdamin, at mga desisyon patungkol sa mga bagay at karanasan (Bulatao 3). Ayon kay Fr. Bulatao, ang subhektibong reyalidad ay personal at makabuluhan, habang ang obhektibong reyalidad ay mas malayo at hindi gaanong personal (Bulatao at Dans-Lopez 5).

Ang *consciousness mapping* ay nakatuon sa pagsusuri ng subhektibong reyalidad ng isang indibidwal, lalo na sa kanyang mga nakaraang karanasan at ugnayan sa mga tao. Bagamat ang mga ugnayan ay maaaring mailarawan sa mga pisikal na aspeto tulad ng trabaho, kita, at lugar kung saan nakilala ang isang tao, ito ay obhektibong reyalidad. Ang subhektibong reyalidad ay nakasentro sa kung ano ang nararamdaman ng isang tao at kung paano niya nauunawaan ang kanyang personal na karanasan kasama ang mga taong ito. Kapag isinulat natin ang mga ito, nagsisimula tayong bumuo ng mapa ng ating subhektibong reyalidad.

Ang *consciousness mapping* ay hindi lamang tungkol sa paglalatag ng ating mga pananaw tungkol sa mga tao sa ating buhay, kundi pati na rin ang pagkakaroon ng kamalayan sa mga pattern ng ating pakikisalamuha. Ayon kay Fr. Bulatao, ang kamalayan sa mga pattern na ito ay mahalaga sapagkat ito ang nagdidikta kung paano tayo makikisalamuha at magpapakita ng mga emosyon—kung tayo ay magiging bukas, magaan, o negatibo sa mga tao sa ating paligid (5).

Ang pagkakaroon ng kamalayan sa sarili ay isang mahalagang bahagi ng proseso ng self-discovery, kung saan ang mga indibidwal ay natututo kung paano magmuni-muni at pagnilayan ang kanilang mga nararamdaman. Ayon kay Fr. Bulatao, mayroong iba't ibang pamamaraan upang makamit ito, kabilang ang hypnosis, Thematic Apperception Test (TAT), at ang "Draw-a-Person" test, na ginagamit upang magbigay-liwanag sa subhektibong reyalidad ng isang tao (Cohen at Swerdlik).

Ayon kay Fr. Bulatao, gaya ng obhektibong reyalidad na nasusukat gamit ang mga numero, maaari ring masukat ang subhektibong reyalidad sa pamamagitan ng mga numero. Halimbawa, ang pagsusukat ng kasidhian ng isang tao sa relasyon sa iba ay maaaring gamitan ng mga numerong sumasalamin sa kanyang mga damdamin at reaksyon sa mga taong nakapaligid sa kanya (7).

Ang pag-aaral ng subhektibong reyalidad ay muling sumik sa mga gawa ni George Kelly, na siyang nagbigay ng malaking impluwensya sa pagbuo ng konsepto ng *consciousness mapping*. Ayon kay Kelly, ang subhektibong reyalidad ay isang mahalagang bahagi ng ating asal at ang personal constructs ay ginagamit upang suriin ang ating relasyon sa mga tao at ang ating mga reaksyon sa kanila. Ginagamit ni Kelly ang Repertory Grid upang makita ang pagkakaiba ng mga mahalagang tao sa buhay ng isang indibidwal, at magbigay ng numerikal na pagpapahalaga sa mga relasyon na iyon (8).

Ang *Star Matrix* ni Fr. Bulatao ay isang modernong pagsasama ng mga numerikal na iskala, kung saan ang mga numerong ginagamit ay nagpapakita ng kasidhian ng relasyon at ang tumpak na paglalarawan ng mga indibidwal sa ating buhay. Ang makabagong teknolohiya na ginagamit sa *Star Matrix* ay nagpapabilis sa proseso ng pagkilala sa sarili, na may layuning mapadali ang personal na pagsusuri at kamalayan (9).

Ayon kay Fr. Bulatao, kapag may kakulangan sa proseso ng pag-unlad at pagkilala sa sarili, maaaring magresulta ito sa isang *split-level phenomenon*, kung saan ang isang indibidwal ay nahihirapang magtaglay ng konsistensya sa kanyang mga relasyon at prinsipyo. Sa kanyang aklat *Split-Level Christianity*, ipinakita ni Fr. Bulatao na ang *split-level* ay isang kondisyon kung saan ang isang tao ay may magkasalungat na paniniwala at gawi, na maaaring magdulot ng pagkakabasag sa kanyang pagkakakilanlan at sa mga prinsipyo na pinaninindigan niya (Bulatao at Moran 11).

Pagbubuo ng Distansya

Ang pagtataguyod ng distansya ng isang indibidwal mula sa mga awtoridad upang maiwasan ang "hiya" ay isang defense mechanism, kung saan inilalayo ng tao ang sarili mula sa presensya at pagmamasid ng mga may kapangyarihan (8). Isang halimbawa ni Fr. Bulatao ay ang kwento ng isang Protestante na nagbalik-loob sa Katolisismo. Ayon sa nagbalik-loob, ang dahilan ng kanyang pagbabalik-loob ay ang mas magaan na pamumuhay sa Katolisismo kumpara sa pagiging Protestante. "Pinapabayaan na lang nila kayo na gawin ang gusto ninyo, ngunit sa pagiging Protestante ko, maraming bawal."

Ayon kay Fr. Bulatao, ang distansya na ito ay may malalim na epekto, na nagiging dahilan upang maging malayo ang mga pari o obispo sa kanilang nasasakupan, kadalasan dahil sa kanilang asetiko (ascetic) na pamumuhay (9).

Dinamiko ng Split-level

Saan nga ba nagmula ang paghahating ito? Ano ang nagpapanatili dito? Bakit hindi natin namamalayan ang paghahating ito? Ayon kay Fr. Bulatao, may dalawang lebel ang split-level. Ang itaas na bahagi ay kumakatawan sa pagiging Katoliko o Kristiyano, na natutunan sa mga paaralan at simbahan, sa mga katekismo at aral ng mga awtoridad. Ang ibabang bahagi naman ay ang mga paniniwala at asal na naipamana mula sa pamilya o komunidad, na umangkop sa pang-araw-araw na pamumuhay ng indibidwal. Ang ibabang bahagi ay madalas hindi konkretong naipapahayag, o kaya'y hindi batay sa malinaw na pamantayan—isang "unspoken philosophy" (10).

Ngunit bakit hindi natin namamalayan ang hindi pagkakasunduan ng mga ito? Ayon kay Fr. Bulatao, ang pangunahing dahilan ay maaaring dahil ang itaas na bahagi ng split-level ay itinuturing na mga konsepto o simbolo na walang matibay na kaugnayan sa realidad (Ibid, 1966). Para kay Fr. Bulatao, mahalaga ang pagkakaroon ng pag-aayon ng mga ito. Ayon pa sa kanya, maaaring may kakulangan sa kultura ng indibidwal na makatagpo ng tamang modelo o gabay, kaya't hinahayaan na lamang nilang magpatuloy ang hindi pagkakasunduan dahil ginagawa ito ng iba sa kanilang komunidad (11).

Bakit nagkakaroon ng paghihiwalay?

Ayon kay Fr. Bulatao, mula sa pananaw ng makabagong sikolohiya, ang pagkatuto ay isang partikular na karanasan, at natututo tayo mula sa mga tiyak na stimulus. Subalit kung magkaiba ang stimulus ng dalawang bahagi, maaaring hindi magtaglay ng pagkakatantay-pantay. Ang itaas na bahagi ng split-level ay natutunan sa paaralan, samantalang ang ibaba ay natutunan sa lansangan at tahanan (11). Ipinapakita ni Fr. Bulatao na may distansya na pagitan ng dalawang stimulus bago pa man maiparamdam ng indibidwal ang distansya mula sa mga awtoridad dahil sa 'hiya.'

Ayon kay Fr. Bulatao sa kanyang aklat *The Self and the Group: Theory and Techniques of Self-Discovery Groups*, mahalaga ang relasyon ng indibidwal sa grupo: "Walang tao ang sumisibol sa pamamagitan ng sarili lamang; kahit ang mga lipon ng tao ay sumisibol bilang isang lipon maliban na lamang kung ang miyembro ng grupo ay umunlad, hindi sa dami kundi sa paraan na kung saan makatulong ito sa pag-unlad bilang lipon" (Bulatao and Moran, 1).

Sa split-level, hindi na lang distansya ang nagiging resulta ng hindi pagkakasunduan—sa halip, ito ang nagiging sanhi ng paghihiwalay. Ayon kay Fr. Bulatao, ang distansya o kaibahan ng awtoridad sa paaralan at tahanan ay nagtatakda ng dalawang magkahiwalay na sistema ng stimuli-response sa isang indibidwal (Bulatao, 12).

Makikita natin na batid na ni Fr. Bulatao ang ganitong problema ng hindi pagkakasunduan ng subhetibong at obhetibong realidad—ang hindi pagkakatugma ng mga prinsipyo mula sa simbahan at sa lansangan. Ang solusyon na nakita ni Fr. Bulatao sa problemang ito ay ang "pagkilala sa sarili," isang proseso patungo sa kaunlaran, na matutunghayan sa kanyang aklat *Consciousness Mapping at The Self and the Group*.

Pagkilala sa Sarili at Diyalogo

Ano kaya ang solusyon ni Fr. Bulatao sa problema ng split-level sa pagitan ng mga prinsipyo ng simbahan at ng lansangan? Sa kanyang pananaw, isang mahalagang hakbang ay ang pagkakaroon ng diyalogo—pagpapahintulot na makipag-ugnayan ang dalawang bahagi ng split-level: ang itaas at ang ibaba. Ilalapat ang mga awtoridad ng simbahan sa mamamayan, at ilalabas sila mula sa kanilang asetiko o malayo na pamumuhay upang maging bahagi ng komunidad na kanilang pinaglilingkuran. Para kay Fr. Bulatao, upang umunlad ang indibidwal, kinakailangang maging bahagi siya ng isang grupo na tutulong sa kanyang pag-unlad, at ang grupo naman ay dapat mag-invest din sa kanyang kapakanan para sa kabutihan ng buong komunidad.

Ayon kay Fr. Bulatao, dapat magsimula sa mga pari ang inisyatiba na ito. Kung si Hesukristo ay nagkatawang tao at bumaba sa atin, dapat din ang mga awtoridad ng simbahan ay hindi matakot na maging bahagi ng komunidad. Bagamat mawawala ang kanilang asetiko na pamumuhay, magkakaroon naman sila ng mas malalim na pagtanggap mula sa mga tao na kanilang pinaglilingkuran (18).

Pagbabago sa Edukasyon

Dahil sa nakikitang problema ni Fr. Bulatao, na maaaring magdulot ng withdrawal ang indibidwal sa isang grupo dahil sa hindi pagtanggap ng kanyang komunidad, isang solusyon upang maiwasan ang pagkakaroon ng split-level ay ang pagbabago sa edukasyon. Ayon kay Fr. Bulatao, ang pangunahing layunin ng simbahan sa larangan ng edukasyon ay upang maghatid ng pag-aaral na nakaayon sa mga aral ng simbahan, upang matulungan ang pagsasama ng dalawang lebel ng split-level—ang itaas at ibaba. Subalit kapag nabigo ito sa layuning ito, mawawala ang kahalagahan at kaugnayan ng simbahan sa komunidad (21). Ang pagkabigong ito ay nagiging sanhi ng split-level. Ayon pa kay Fr. Bulatao, dahil sa pagkawala ng bisa ng pilosopiya at teyolohiya sa edukasyon, nararapat lamang na magkaroon ng pagbabago rito (33).

Ayon kay Fr. Bulatao, ang tungkulin ng pilosopiya sa isang pamantasang Katolika ay tulungan ang mga mag-aaral na maunawaan kung ano ang ibig sabihin ng pagiging "isang tao namumuhay sa mundo" (human person in the world). Dapat matulungan ng pilosopiya ang mga indibidwal na makita ang kanilang sarili bilang bahagi ng komunidad, at magbigay-linaw kung paano sila magiging bahagi nito. Subalit, ang paraan ng pagtuturo ng pilosopiya sa nakaraan ay tila puro awtoritatibo at konseptuwal lamang. Ang mga konseptong itinuturo ay hindi nakatutok sa konkretong karanasan ng indibidwal bilang bahagi ng komunidad, kaya't nagiging kulang ito upang matugunan ang tungkulin ng pilosopiya sa edukasyon.

Dahil nga sa mga konseptong hindi nakakatulong sa komunidad, ang mga eklesyastikong pananaw na itinuturo sa mga paaralan, halimbawa ang pagiging Tomasian, ay hindi sapat upang maipaliwanag ang mga nangyayari sa paligid. Ang reyalidad ay puno ng kaalaman at patuloy na nagbabago (34). Kung ito ay ikukulong sa eklesyastikong pananaw, tila nakukulong din ang natutunan ng mag-aaral tungkol sa reyalidad. At kung may natutunan man, magiging mahirap itong iugnay sa mga problema ng komunidad dahil limitado ito. Dapat ang mga eklesyastikong pananaw ay manatiling bukas sa mga bagong kaalaman at pag-aaral (35).

Mahalaga rin na magkaroon ng pagbabago sa pag-aaral ng teyolohiya sa mga pamantasang Katolika. Kung ang pilosopiya ay nagbibigay kahulugan sa mag-aaral kung ano ang ibig sabihin ng pagiging "isang taong namumuhay sa mundo," ang teyolohiya naman ay nagbibigay ng kasagutan sa mga tanong tungkol sa kung ano ang ibig sabihin ng pagiging "anak ng Diyos." Halimbawa, ang teyolohiya ay dapat makatulong sa mga Pilipinong mag-aaral kung paano magmuni-muni tungkol sa kanilang pagiging Pilipinong Katolika, na saklaw ng Simbahang Katolika sa Pilipinas. Ang pagbabago sa pagtingin sa kahalagahan ng komunidad ay maaaring maganap lamang kung magsasagawa ng muling pagsusuri at revitalization ng mga kolehiyong teyolohikal sa bansa, upang mapanatili ang diwa at kahalagahan ng teyolohiya sa komunidad.

Ayon kay Fr. Bulatao, ang mga aklat na ginagamit sa paaralan ay hindi dapat puro konseptuwal, legalistik, minimalistik, at negatibo. Dapat magkaroon ng mga konseptong

nakasentro kay Kristo o Christ-centeredness—mga ideya na nakatuon sa Hesukristo at sa mga turo nito. Dapat gawing personal at pasulong ang pag-aaral ng moral na buhay ng isang Katoliko. At higit sa lahat, ang teyolohiya ay dapat maiangkop sa positibong pananaw na makakapukaw ng damdamin ng bawat indibidwal bilang bahagi ng komunidad upang magsanhi ng pagbabago (Ibid 1966, 35).

Kongklusyon at Lagom

Sa kabuuan, ang artikulong ito ay nagtatalakay sa mga pananaw ni Fr. Bulatao hinggil sa mga isyung kinahaharap ng mga indibidwal sa kanilang pagbuo ng identidad sa loob ng mga komunidad, partikular na ang split-level na nagpapakita ng hindi pagkakasunduan sa pagitan ng mga ideolohiyang itinuturo ng simbahan at ng mga halaga at praktis na nagmumula sa komunidad. Ipinakita ni Fr. Bulatao na ang distansya o "hiya" na nararamdaman ng mga indibidwal mula sa mga awtoridad, tulad ng mga pari o obispo, ay nagiging hadlang sa mas malalim na koneksyon at ugnayan ng simbahan at ng komunidad. Ang split-level, o ang pagkakaroon ng magkaibang pananaw at prinsipyo sa loob ng isang tao, ay lumalabas mula sa magkahiwalay na stimulus at edukasyon na nakasalalay sa mga awtoridad ng paaralan at ng pamilya o komunidad.

Ayon kay Fr. Bulatao, ang solusyon sa problema ng split-level ay nakasalalay sa pagbabago ng edukasyon. Itinataguyod niya ang pangangailangan ng isang pilosopiya at teyolohiya na hindi lamang konseptuwal kundi nakapokus sa praktikal na aplikasyon ng mga aral ng simbahan sa tunay na buhay ng mga tao. Dapat magsanib ang mga aral ng simbahan at ang mga reyalidad ng komunidad upang matugunan ang pangangailangan ng mga mag-aaral at ng mas malawak na lipunan.

Ang edukasyon sa mga Katolikong institusyon, ayon kay Fr. Bulatao, ay dapat magsilbing gabay sa mga mag-aaral hindi lamang sa kanilang teoretikal na kaalaman kundi sa kanilang praktikal na pag-unawa sa kanilang mga tungkulin bilang bahagi ng isang komunidad. Ang pilosopiya at teyolohiya ay may malaking papel sa paghubog ng tamang pananaw ng mga mag-aaral tungkol sa kanilang lugar sa mundo at sa kanilang relasyon sa Diyos at sa komunidad. Sa kabuuan, ang artikulo ni Fr. Bulatao ay nagpapakita ng pangangailangan ng malalim na pagbabago sa edukasyon at sa ugnayan ng simbahan at komunidad upang mapanatili ang kahalagahan at kabuluhan ng mga aral sa buhay ng bawat isa. Sa pamamagitan ng isang makatarungan at bukas na diyologo sa pagitan ng simbahan at komunidad, maaaring matugunan ang split-level at magtagumpay ang layunin ng edukasyon sa paghubog ng mga responsableng mamamayan at Kristiyano.

Talasanggunian

- Montiel, Cristina Jayme. "Rev. Fr. Jaime C. Bulatao, S.J 1922-2015." *Philippine Studies Historical & Ethnographic Viewpoints* Jime 2015: 295-300.
- Ateneo de Manila University. *Jaime Bulatao*. 4 April 2015. 21 August 2017. <<http://www.psychreg.org/jaime-bulatao/>>.
- Loyola Press. *Waht is Ignatian Spirituality?* 2017. 22 August 2017. <<http://www.ignatianspirituality.com/what-is-ignatian-spirituality>>.
- Psychreg. *Jaime Bulatao*. 4 April 2015. 22 August 2017. <<http://www.psychreg.org/jaime-bulatao/>>.
- Doyo, Ceres. *Father Bu: Jedi Master of Unknown Universe*; 92. 15 February 2015. 23 August 2017. <<http://newsinfo.inquirer.net/672974/father-bu-jedi-master-of-unknown-universe-92>>.
- Bulatao, Jaime C. and Eugene Moran. *The Self and the Group: Theory and Techniques of Self-Discovery Groups*. 1967.
- Nebres, Bienvido F. *University Traditions: The Social Sciences Interviews*. Office for Missin and Identity and Organizational Development (OMIOD), 2010.
- Bulatao, Jaime C. and Gilda Dans-Lopez. *Consciousness Mapping: Exploring your Relationship*

- Through the Star Matrix*. Quezon city: Ateneo de Manila University Press, 2010.
- Merriam Webster Dictionary. "Hynosis." *Merriam Webster Dictionary* n.d.
- Cohen, Ronald Jay and Mark E. Swerdlik. *Psychological Testing and Assessment*. Boston: McGraw-Hill Companies Inc., 2002.
- Bulatao, Jaime C. *Split Level Christianity Renewal of Filipino Values*. Quezon City: Capitol Publishing House, Inc, 1966.
- . *The Technique of Group Discussion*. 1964.
- . *Hynosis and Hynotherapy*. Quezon City: Office of Research and Publications, 2000.
- Doyo, Ceres. *Father Bu: Jedi Master of Unknown Universe*; 92. 15 February 2015. 28 August 2017. <<http://newsinfo.inquirer.net/672974/father-bu-jedi-master-of-unknown-universe-92>>.
- Gripaldo, Rolando M. "Is there a Filipino Philosophy?" 21 January 2015. *Research Gate*. 20 November 2021. <https://www.researchgate.net/profile/Rolando-Gripaldo/publication/237712262_Published_in_Rolando_Gripaldo_ed_2004_The_philosophical_landscape_Manila_Philippine_National_Philosophical_Research_Society_IS_THERE_A_FILIPINO_PHILOSOPHY1/links/54bfdea0cf28a632>.
- Demeterio, Feorillo. "Assessing the Developmental Potentials of Some Twelve Discourses of Filipino Philosophy." *Philippiniana Sacra* (2014): 189-230.
- Mabaquiao, Napoleon. "Pilosophiyang Pilipino: Isamg Pagsusuri." *Philippine Social Sciences Review* (1998): 203-215.

ANG MAY-AKDA

Si Mary Sarah L. Angoluan ay Assistant Professor sa Departamento ng Humanidades at Pilosopiya sa Politeknikong Unibersidad ng Pilipinas.